

מאי 2018

ראיון עם קרין ליבקין סגל

איך הגעת לתפקידך כמנהלת אמנותית של פסטיבל דוקומנטרי, מהי המוטיבציה שלך ואיך את מגדירה את תפקידך?

חשבתי שאהיה פסלת, אך בשנה השלישית שלי בבצלאל התחלתי לעסוק בווידאו ארט ובהמשך בעשיית סרטים עם Super 8. במסגרת חילופי סטודנטים למדתי ב-School of the Museum Of Fine Art בבוסטון. ושם, בשונה מבצלאל, לא הייתה חלוקה ברורה בין מחלקות ונחשפתי לקולנוע ניסיוני והתאהבתי בו. מבחינתי, קולנוע היה תמיד אמנות. בהמשך גבר העניין שלי בקולנוע והעיסוק שלי עבר יותר לצד המציג, האוצרותי, ולשימור. חייתי בבוסטון ועבדתי בפסטיבל הסרטים היהודיים ובארכיון הסרטים של אוניברסיטת הרווארד (Harvard Film Archive). עבדתי שבע שנים בארכיון וידעתי שמצאתי את ייעודי. כשחזרתי לארץ עבדתי בכמה עמותות המתעסקות בקולנוע. הייתי מעורבת מאוד בכתב העת "מערבון" והגעתי לדוקאביב. עבדתי שש שנים בפסטיבל כמנהלת התוכנית עד שנבחרתי למנהלת האמנותית, מהלך לא מובן מאליו. אני חיה מאוד את הפסטיבל הזה ומרגישה שיש המון דברים שאפשר לעשות במסגרת זו של פסטיבל ואף מעבר לכך. מנהלת הפסטיבל, גליה בדור, ואני כל הזמן חושבות על הצעדים הבאים, על המקום של הפסטיבל בשיח המקומי והבינלאומי ועל האפשרויות העומדות בפנינו.

מהו החזון האמנותי שלך ואיזה סוג של פסטיבל היית רוצה לעצב באופן אידיאלי? ומהן המגבלות שעומדות בפנייך כדי להגשים את האידיאל הזה?

כיוון שאני עובדת הרבה שנים בפסטיבל, אני מאמינה בו ובמה שהוא מציע לקהל. מאחר שבישראל הכול יחסית צעיר, אז גם המסורת וההרגלים של הצפייה בקולנוע הדוקומנטרי הם צעירים. בכלל, לקולנוע מאתגר יותר יש עדיין קהל קטן. אני רוצה להכיר לקהל סרטים שסביר להניח שלא היה נתקל בהם אלמלא הגיע לפסטיבל. זאת במטרה להציג וליצור שיח סביב העושר והמגמות העכשוויות שיש לקולנוע הדוקומנטרי. אני רוצה לחבר את הקהל ליצירות מוקדמות יותר שהתנו את הדרך לקולנוע העכשווי. כשאני מבקרת בערים שונות ובפסטיבלים בינלאומיים אני רק יכולה לקנא במספר בתי הקולנוע הפעילים המפוזרים ברחבי הערים. מעבר למגבלה של מקום קטן, יש פה בישראל תמיד מגבלות תקציביות. מתוך מחשבה להקרין תוכניות דוקומנטריות כל השנה בבית קולנוע ייעודי, כשמודלים דומים לכך קיימים בארצות שונות בעולם, השקנו בשנה שעברה את "קולנוע דוקאביב" הפועל בסינמטק תל אביב בסופי השבוע. כרגע התוכנית הזו מציעה קולנוע בינלאומי עכשווי ודי גדול, אבל כולי תקווה שהפרויקט יתפתח ונוכל להקרין גם רטרופקטיבות של יוצרים ולאצור תוכניות מגוונות.

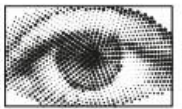
אלו פסטיבלים דוקומנטריים בינלאומיים מהווים השראה עבורך בעיצוב צורתו ותוכניתו של פסטיבל דוקאביב?

את ההשראה שלי אני מקבלת לא רק מפסטיבלים אלא גם מתוכניות של סינמטקים ומרכזי תרבות בינלאומיים שונים ומקריאה בכתבי עת לקולנוע ולתרבות. לדוגמה, אני מעריכה מאוד את החופש בסוג הסרטים שפסטיבלים כמו TRUE/FALSE ו-CPH: DOX מציינים ואת התפקיד החברתי שפסטיבל כמו "אמבולנטה" במקסיקו מקיים, שדומה לפעילות שאנו עושים במעלות ובירוחם. המטרה היא שהתוכנית תהיה מגוונת דיה כי בסופו של דבר אנחנו פסטיבל של קהל. אבל אני גם מקווה שדוקאביב מהווה מקור השראה לפסטיבלים אחרים.

מהו קולנוע דוקומנטרי עבורך ואלו סרטים דוקומנטריים את אוהבת?

כל דבר שיש לו נגיעה לחומרים מן המציאות. זה המון דברים. אני לא אוהבת להגביל את השיח למשהו ספציפי מאוד כי ההגדרות כל הזמן מתרחבות ונפרמות וזה היופי של הקולנוע הזה ולכן לטעמי יש בו ענין רב. גם הקולנוע שאני אוהבת או מתעניינת בו הוא די רחב. אני יכולה ליהנות מסוגים שונים שהזיאנר הזה מציע. אבל באופן אישי אני מתרגשת מסרטים שאני מרגישה שיש בהם אמת בעשייה עצמה, או התייחסות כנה של הבמאי ליצירה קולנועית שיש לה משמעות.

כיצד את רואה את מצבה של היצירה הדוקומנטרית הישראלית והאם את מרגישה שפסטיבל דוקאביב הוביל לתמורות בעשייה הדוקומנטרית בארץ?



מבחינת היקף העשייה, יש כ-150 סרטים דוקומנטריים המופקים בארץ מדי שנה. חלקם זוכים להקרנות מסודרות בבתי הקולנוע בהצלחה די גדולה, וחלקם מוקרנים בסינמטקים ומהם אחוז מסוים מוקרן בפסטיבלים בינלאומיים. אני בהחלט מרגישה שדוקאביב הביא לתמורה משמעותית בעשייה, כמו גם גורמים נוספים (חוק הקולנוע, קרנות הקולנוע, גופי שידור ייעודיים, ריבוי בתי ספר ומחלקות קולנוע, קופרודוקציות בינלאומיות, פלטפורמות סטרימינג ועוד). אני מאמינה שהדברים הם תוצאה של מהלכים ותהליכים רבים שבסופו של דבר מביאים לתמורה בעשייה הדוקומנטרית. עצם העובדה שקיים פסטיבל חשוב לקולנוע דוקומנטרי בישראל ושיש לו קהל גדול מאוד ותוכנית ישראלית עשירה עם תחרות יוקרתית וניראות בינלאומית, זה תמריץ להגיע ליעד ולסטנדרטים מסוימים. כיוון שהפסטיבל נותן במה לשפע של סרטים ישראלים לקהל המעוניין לראותם על המסך הגדול, זה מייצר היצע וביקוש לסרטים שהם יותר פסטיבליים באיכותם ובקולנוע שהם מציעים.

נוסף על כך, הפסטיבל קידם ומקדם מועדים משותפים עם גופי שידור וקרנות קולנוע ליצירת סרטים המוקרנים בפסטיבל ומשודרים. כמו כן, הפסטיבל משקיע ביצירה צעירה, פיצ'ינג לסרטי סטודנטים בפיתוח מול גופי השידור והקרנות, תחרות סרטי סטודנטים, סדנאות לנוער בפנימיות ובפריפריה החברתית והגיאוגרפית. הפעילות של הפסטיבל בגליל, בנגב ובכל הארץ בפירוש עוזרת לקידום של עשייה ושל צפייה בתכנים דוקומנטריים. וגם, כמובן, הקרנה של סרטים בינלאומיים תורמת באופן כללי ליצירת מסורת של צפייה ולבסוף להשקעה בז'אנר. זו גם השנה השנייה שהפסטיבל מקיים מעבדת ראף קאט בשיתוף הקרן החדשה לקולנוע וטלוויזיה שמטרתה לשפר משמעותית סרטים בשלב הראף קאט. אלו פרויקטים שאני מאמינה שישפיעו בטווח הארוך ואני מקווה שנמשיך לפתח ולהגדיל את הפרויקטים המקצועיים המיועדים לתעשייה המקומית.

האם נבנתה לדעתך בארץ קהילה מצומצמת אשר מעריכה וצורכת קולנוע תיעודי, ואם כן, מהן האפשרויות אשר פתוחות עבור קהילה כזו כיום? איזה חלק מכך מהווה פסטיבל דוקאביב?

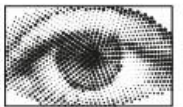
בהחלט יש קהילה שצורכת קולנוע דוקומנטרי, ואפשר לומר שהיא לא כל כך מצומצמת אם מסתכלים בכמות הצופים בפסטיבל בשנה שעברה: 56,000 אישה ואיש זה לא ממש נישה בתחום התרבות. וזאת נוסף על שני ערוצי דוקו ומשבצות דוקו בערוץ הציבורי ובערוצים המסחריים, וכמובן בפלטפורמות הסטרימינג השונות. אבל קהל של קולנוע שהוא מאתגר יותר, הוא קהל קטן יחסית וזה מתייחס לעניין המסורת שהזכרתי קודם. כל מה שקשור לאוונגארד ולניסיוני, ואפילו סרטי ארט האוס, קשה למצוא פה באופן קבוע. יש את מועדון הקולנוע ב"גדה השמאלית", "דוקומיניסטור", הקרנות וסדרות של חן שיינברג ומדי פעם משהו שקורה ב-CCA ובמוזיאונים וגם פה ושם יש הקרנות רחוב, אבל סרטים מסוג זה כמעט שלא תמצא בבתי הקולנוע המסחריים ובסינמטקים. אז חשוב לי מאוד שבתוכנית הפסטיבל יהיו גם סרטים כאלו, סרטים מאתגרים יותר מבחינת השפה הקולנועית והמבנה, במטרה לנסות לבנות קהל רחב יותר לקולנוע שהוא לא מיינסטרים. אפשר לציין כדוגמה את הסרטים של ניקולאוס גייראהלטר (Nikolaus Geyrhalter), שהפסטיבל בחר להקרין בשנים האחרונות וכשהוא הגיע עם סרטו הומו סאפיינס (Homo Sapiens, 2016), הקהל כבר הכיר אותו והאולמות היו בתפוסה מרשימה. גם תחרות עומק שדה בפסטיבל, המציגה כל שנה (זו תהיה השנה החמישית) וכוללת סרטים המותחים את גבולות הז'אנר, היא הצלחה גדולה בהקשר הזה. התחרות מאגדת סביבה קהל צופים הגדל משנה לשנה עם קהילת יוצרים, ביניהם ישראלים המבקשים להגיש את סרטם במיוחד תחת הקטגוריה הזו. השנה שלושה סרטים ישראלים משתתפים בתחרות.

מתוך עבודתך הממושכת כמנהלת האמנותית של פסטיבל תיעודי בהחלט מרשים, מהן המגמות העיקריות הקיימות בקולנוע התיעודי העולמי (סרטי יומן? מצלמות רחפנים? מציאות מדומה)?

אני מבחינה בכל מיני מגמות קונספטואליות, אבל גם מגמות שמתאפשרות בגלל שהטכנולוגיה מאפשרת זאת. אמנה כאן כמה מהבולטות ביותר.

לפני כשנתיים או שלוש באמת התחילו להופיע צילומי הרחפנים, שלא ספק אפשרו ליוצרים להגיע למקומות ולחלוש על אזורים בלי מנופים מטורפים והליקופטרים יקרים. אבל, כמו כל דבר די מיוחד בהתחלה, זה נהיה עכשיו כל כך נפוץ והשימוש בזה די מוגזם. כך שמשמח מאוד לראות סרטים שלצילומי הרחפן שבהם יש הצדקה. זה אגב נכון לגבי כל מיני אפקטים הקשורים להחייאת ולהנפשת תמונות סטילס.

אני מבחינה גם בשינוי בשימוש בחומרי ארכיון. מעבר לשימוש הקלאסי אפשר לזהות את "הארכיון החדש" (ככה קראנו למגמה הזו בתוכנית שאצרנו בשנה שעברה), סרטים שחומרי הגלם שלהם לקוחים באופן בלעדי מיוטיוב וממצלמות אבטחה. בכלל בארכיונים יש שימוש מוגבר



בטכנולוגיות ישנות כדי ליצור שפה ארכיונית אותנטית כביכול המוטמעת בחומרים אמיתיים. אני שמה לב גם לסרטים שכל כולם ערוכים מארכיונים וללא צילומים מקוריים בכלל, וכאלו שבהם יש פירוק וחיבור ארכיונים לכדי אמירה חדשה או דגש על תמה מסוימת.

קיימת גם מגמה חזקה של שחזורים תיאטרליים בקולנוע התיעודי, שבהם גיבורי הסרט משחזרים סיטואציות, לפעמים הם בתפקיד עצמם ולפעמים משחזרים תפקידים היסטוריים. מאז **מעשה בהרג** (The Act of Killing, 2012) המגמה הזו קיבלה תוקף וצורה אחרים.

גם הקולנוע שיוצא בשנים האחרונות מהמעבדה האתנוגרפית של הרווארד (Sensory Ethnography Lab) הוא בהחלט מגמה בולטת שהצליחה להשפיע מאוד ולשנות את השיח ואת המשמעות של הצפייה בקולנוע דוקומנטרי.

לגבי מציאות מדומה, אני מודה שבעבר לא הייתה לי תשוקה גדולה למדיום הזה, אבל יש תכנים דוקומנטריים מצוינים שמצדיקים את המדיום ומעשירים את החוויה הרגשית והוויזואלית של הסיפור. אני לא מדברת רק על חוויות של להיות במקומות שאליהם אי אפשר להגיע, אלא דווקא העשרת החוויה מנקודות מבט שונות ודרך לספר ולהעביר חוויה תיעודית באופן שלא ניתן לעשות בהקרנה מסורתית. אני מאמינה או לפחות מקווה שבקרוב החוויה תהיה גם פחות מסורבלת.

לבסוף, אני שמה לב גם לטיפול בסאונד כאלמנט משמעותי ליצירה הקולנועית. הרובד השכבתי הזה נערך בסרטים של היום לאו דווקא מסאונד שהוקלט במקום, אלא כזה המדגיש ומעצים את הדימויים שאנו צופים בהם. **הומו ספייאנס** של ג'יראהלטר וחירותו של השטן (Devil's Freedom, 2017) של אברארדו גונזלס (Everardo González) הן דוגמאות יפות לכך.

האם את מרגישה עדיין קושי מובנה במארג הביקורת הקולנועית בארץ לגבי הדרך שבה היא מתייחסת לקולנוע תיעודי, לא רק במהלך הפסטיבל אלא באופן קבוע? האם חל שינוי משמעותי בשנים האחרונות?

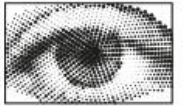
באופן כללי, מארג הביקורת על קולנוע בישראל מוגבל באמצעים של המיינסטרים. אף על פי שקולנוע דוקומנטרי כבר אינו נישה, ההתייחסות אליו בביקורת בארץ עדיין לא מרכזית, בניגוד למה שקורה בעולם. אפשר, למשל, לראות שדווקא מבקרי קולנוע ישראלים החיים בחו"ל נוטים להתייחס לקולנוע תיעודי יותר מאשר מבקרים החיים בישראל. מצד שני, כיוון שבכל זאת יש שינוי לטובה בהפצת סרטים דוקומנטריים לקהל הרחב בבתי הקולנוע ובפלטפורמות השונות, אז יחסית לעבר, גם ההתייחסות אל הקולנוע התיעודי בכל זאת נהייתה משמעותית יותר.

מתי התאהבת בקולנוע של חומרים מן המציאות?

בחטיבה לקחו אותנו לקולנוע לב לראות את **בגלל המלחמה ההיא** (אורנה בן דור, 1988), ואני זוכרת שהסרט עשה עליי רושם גדול. אבל המשיכה האמיתית שלי לחומרים תיעודיים החלה קצת לפני הלימודים בבצלאל, כשבן זוגי ואני התחלנו לצלם במצלמת Super 8. במשך עשור תיעדנו ופיתחנו עשרות סלילים, התאהבנו במהירות שבה הצלחנו לייצר נוסטלגיה. מדהים שהאפשרות הזו לצלם, לפתח פילם ולהקרין הייתה יחסית זמינה עוד בשנות האלפיים. בהמשך, עבודתי ב-HFA הייתה מקום מעניין במיוחד להכרות עם העולם הדוקומנטרי. קיימברידג' ובוסטון הן ערים עם מסורת דוקומנטרית עשירה ופעלו בהן יוצרים כמו רוס מקלווי (Ross McElwee), פרדריק וויזמן (Frederick Wiseman), ארול מוריס (Errol Morris), לוסיאן קסטינג-טיילור (Lucien Castaing-Taylor), סול לוויין (Saul Levine), רוב מוס (Robb Moss), שרבים מהם לימדו בהרווארד או הקרינו בארכיון. מעבר לכך התקיימו בארכיון הקרנות רבות של סרטים דוקומנטריים קלאסיים ועכשוויים, שהוקרנו כולם ב-35 מ"מ וב-16 מ"מ. גם אוסף הארכיון כלל חומרים דוקומנטריים מרתקים ואף נדירים, כך שהכול היה מאוד נגיש והיווה חלק משמעותי בשיח התרבותי שחייתי בו.

יש סרטים או יוצרים שהשפיעו עליך באופן עמוק?

אני מאוד אוהבת את הסרטים של אנדי וורהול, במיוחד את **Blow Job** (1964) שהוא כל כך מדויק בפשוטות שלו, ואת **Screen Tests** (1964) בשל הישירות המינימליסטית; הסרטים של לותר פרייס (Luther Price), אמן מרתק שיוצר סרטים ב-Super 8 ו-16 מ"מ ושעובד ישירות על פאונד פוטאג', ומצליח ליצור קסם אמיתי מכל פריים; הסרטים של האחים מייזלס (Maysles) ושרלוט זוורינג (Charlotte Zwerin), שאיכשהו שוכחים להזכיר אותה) – בעיקר **Gimme Shelter** שיש בו כמעט הכול; הסרט **לווייתן** (Leviathan, 2012), של הזוג ורנה פרבל (Verena



Paravel) וקסטינג-טיילור, הוא סרט שהפעיל את כל חושיי. ראיתי ושמעתי אחרת כשיצאתי ממנו. סרטו של היצ'קוק על שחרור ברגן בלזן [Memory of the Camps], שבמקרה צפיתי בו לפני המון שנים בארטה, השפיע עליי מאוד, וחשבתי שכבר ראיתי כל מה שקשור לתיעוד השואה. זה סרט קר מאוד, עובדתי ומטלטל.

אנחנו מכירים במאים או מבקרים, אבל איך זה להיות מנהלת אמנותית של פסטיבל? נשמע בסך הכול די מהמם, לא ככה?

זו עבודה מאוד אינטנסיבית ומאתגרת, ולשמחתי יש לי גם צוות לקטורים ואוצרים מעולה שהשיח איתם הוא מפרה ומרתק. זו זכות גדולה לתת במה ליוצרים שונים, בין אם הם יוצרים מוכרים ומצליחים, ובין אם הם יוצרים בתחילת דרכם המקרינים סרטי ביכורים. ברור לי שלבחירות שאני עושה יש השלכות רבות ולכן זו גם אחריות גדולה. אבל כן, זה די מהמם.